

НАВЧАННЯ НЕВЕРБАЛЬНОГО СПІЛКУВАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

УДК 801.8+811:355.23 (045)

Н. Л. Кротік

Інтеграція України у світове співтовариство висуває на перший план уміння спілкуватися та взаємодіяти з носіями інших мов і культур, демонструючи толерантне ставлення до співрозмовника. Відтак, соціальне замовлення сьогодення полягає в опануванні англійської мови як засобу міжнародного спілкування, реалізації діалогу культур.

Чимало зарубіжних і вітчизняних учених, зокрема П. Булл, П. Лойстер, Г. В. Онкович, Ю. І. Пассов, О. Б. Тарнопольський, Н. К. Скляренко та ін., досліджували процес спілкування і розглядали взаємозв'язок його вербального та невербального компонентів, проте ця проблема залишається поки що недостатньо вивченою.

Метою статті є виявлення ролі навчання студентів використання невербального спілкування в усному іншомовному мовленні.

Спостереження за використанням студентами паралінгвістичних засобів в усному спілкуванні англійською мовою свідчать, що вони здебільшого використовують паралінгвістичні засоби, специфічні для української культури, що може створити комунікативні невдачі у спілкуванні з носіями англійської мови.

Наприклад, партнери не підтримують зоровий контакт; обирають неприйнятну для носіїв мови відстань для комунікації; використовують дотики, неприпустимі у цій культурі; користуються жестами, що є специфічними для рідної культури, і саме ці факти зумовлюють “штучність” усного спілкування на уроках іноземної мови. Для подолання “штучності” спілкування, налагодження взаємодії, уникнення комунікативних невдач, підвищення

мотивації навчання виникає необхідність вирішити проблему навчання використання невербальних засобів в усному спілкуванні англійською мовою.

Деякі науковці пропонують вивчати елементи невербального спілкування на вибіркових дисциплінах, проте основною складністю є інтегрування навчання невербального спілкування у процес вивчення усного мовлення у межах нормативної навчальної дисципліни “Англійська мова” з метою опанування стандартизованих правил поведінки носіїв мови [2].

Здійснений нами аналіз підручників і навчальних посібників з англійської мови свідчить, що вони не містять вправи для навчання невербального спілкування.

Отже, для створення комунікативної ситуації викладач повинен здійснювати відбір не лише вербального, але й невербального змісту, розглядаючи іноземну мову як засіб діалогу з носіями іншої мови.

Невербальний зміст – це використання викладачем невербальних засобів спілкування в навчанні: паралінгвістичних (темпо-ритмічні і мелодійно-інтонаційні особливості мови); екстралінгвістичних (сміх, плач, зітхання); проксемічних (просторові пересування під час занять); кінесичних (міміка, жести, пантоміміка) [3].

Оскільки паралінгвістичні засоби безпосередньо пов’язані з візуальним каналом сприйняття, більшість із них можна сприймати лише у русі, тому у навчальних матеріалах вони повинні бути відображені візуально та в динаміці [1].

Особливу увагу слід звернути на національно-специфічні засоби невербального спілкування. Наприклад, англійці підозріло ставляться до тих, хто під час розмови розмахує руками, бо вважають, що жестикуляція є ознакою нещирості чи іноземного походження. Відтак, під час будь-якої розмови руки повинні скромно висіти уздовж тіла або лежати на колінах.

Англійці зазвичай використовують жести лише у тому випадку, якщо це є абсолютно необхідним – наприклад, коли показуєш дорогу (вказівний палець правої руки витягнутий).

Якщо англієць тримає вказівний і середній пальці у вигляді латинської літери “V”, інші пальці зімкнуті, а долоня знаходиться на рівні голови, – це означає знак перемоги. У Британії знак перемоги був популяризований прем'єр-міністром Уінстоном Черчілем, який використовував його у своїх виступах [4].

Якщо великий палець відведений убік, а вказівний піднятий вгору, в англомовних країнах виглядає як заголовна буква “L”, – цей жест означає “я все-таки правий”, “останнє слово за мною” (last word) [4].

В Англії один і той самий жест може трактуватися по-різному, залежно від ситуації. Наприклад, вважається нормальним підізнати у ресторані офіціанта клацанням великого і середнього пальців або згинанням вказівного пальця у напрямку до себе. Але застосування цього жесту на вулиці буде ознакою невихованості.

В Англії підкликають таксі, піднявши вгору великий палець правої руки, піднявши вгору парасольку або розмахуючи піднятою рукою. Поплескування в долоні є ознакою того, що англієць хоче привернути до себе увагу. В англійському спілкуванні не вважається образливим під час розмови тримати ноги на столі, на ручці крісла або витягнувши їх [5].

Українському питанню “У”? у англійців відповідає такий мімічний комплекс: підняті брови, піднята до носа та висунута вперед нижня губа, який може супроводжуватися дифузним звуком, схожим на “uh”. В англійських школах, коледжах, інститутах бажання і готовність відповідати на поставлене викладачем питання передають не підняттям руки, а підняттям вказівного пальця правої руки [5].

Відрізняється також український та англійський способи рахування на пальцях: в Англії якщо при рахуванні беруть участь обидві руки, то вказівний палець правої руки відводить від центру долоні убік спочатку мізинець, безіменний, середній пальці тощо. Якщо рахунок ведеться однією рукою, то першим убік викидається великий палець, потім вказівний, середній тощо.

Якщо англієць абсолютно нічого не знає про щось, і йому нічого сказати, то він робить такі рухи: вказівні пальці обох рук торкаються закритих очей, права долоня закриває рот, обидві долоні закривають вуха [5].

Англієць, бажаючи сказати, що чоловік знаходиться у цілковитій залежності від дружини, опускає вниз великий палець. А ось жест, що говорить про те, що людині все набридло, – охоплює горло великим і вказівним пальцями правої руки.

Коли англієць повідомляє про звільнення з роботи, витягує вперед стиснуту у кулак праву руку (неначе людина тримає когось за комір), праву ногу згинає у коліні, а потім викидає її вперед.

В англійському спілкуванні скандування при оплесках виражає несхвалення. Виражаючи незадоволення, англієць опускає вниз великий палець, а виражаючи недовіру або іронію, неодноразово згинає великий палець правої руки. Висунення лівого або правого плеча вперед є жестом недружелюбності, небажання спілкуватись з кимось [5].

Перераховані вище комунікативні рухи тією чи іншою мірою можуть бути використаними на занятті з англійської мови.

Вправи для навчання розуміння і застосування невербальних засобів комунікації відповідно можна розподілити на дві групи: вправи на розуміння невербальних засобів комунікації та вправи на використання невербальних засобів комунікації.

Наведемо приклад вправи на розуміння невербальних засобів комунікації: прокоментуйте значення зображених жестів (див. рисунок), порівняйте свої результати з результатами своїх одногрупників.

Вправи на використання невербальних засобів комунікації характеризуються більшою різноманітністю. Наприклад, група ділиться на дві підгрупи, обидві підгрупи отримують листок із певними ситуаціями (ви підкликаєте до себе офіціанта у ресторані, ви зупиняєте таксі тощо). Ситуації написані на окремих картках. Один представник із групи “А” витягує одну картку і зображує зазначену ситуацію за допомогою невербальних засобів. Інша

група повинна інтерпретувати продемонстровану ситуацію. Потім учасник із групи “Б” демонструє свою ситуацію.

Вправи на розуміння невербальних засобів комунікації

Наведемо інший приклад вправи на використання невербальних засобів комунікації. Студент сидить на стільці спиною до дошки, і йому необхідно відтворити зміст написаного на дошці речення за допомогою жестів своїх одногрупників. На цьому етапі студенти пояснюють невербально те, що вони вже засвоїли. Викладач виконує контролюючу функцію.

Отже, невербальна поведінка є комунікативно та національно обумовленою і повинна враховуватися при вивченні іноземної мови. Навчання використання невербальних засобів в усному іншомовному спілкуванні сприяє підвищенню мотивації навчання, налагодженню взаємодії з носіями мови, уникненню комунікативних невдач тощо.

Список використаної літератури

1. Грабова, С. В. Прийоми навчання майбутніх учителів використовувати паралінгвістичні засоби в усному спілкуванні англійською мовою /

С. В. Грабова // Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2005. – № 4. – С. 82–85.

2. Оникович, Г. В. Соціальні стереотипи як мовленнєві стимулятори / Г. В. Оникович, Ван Чао Джонс, Пендт Шао Бен // Міжнародна конференція. – 1998. – № 5. – С. 59–60.

3. Porter George W. Non-verbal Communication / George W. Porter // Training & Development Journal. – 1969. – № 23 (6). – Р. 3–8.

4. L: Langust [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.langust.ru/review/xenoengi.shtml>.

5. LJ: Livejournal [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mary-flame.livejournal.com/21106.html>.

Рецензент: кандидат педагогічних наук Воротняк Л. І.